

KRING NORDEN

DET är mycket naturligt, att Folkförbundets iråkade obestånd aktualiserat det nordiska problemet. När Folkförbundets kollektivsystem förlorat all kreditvärdighet, ha många flytt tillbaka till Norden och skyndat sig att söka ersättningen i nordisk samverkan. Säkerligen har frågan om Norden diskuterats lika mycket under de senaste månaderna som tidigare under lika många år. Särskilt den försvarspolitiska debatten har härvid stått i förgrunden.

För vår del ha vi i redaktionella artiklar 1936, alltså innan den nordiska försvarsfrågan började allmänt dryftas, framlagt vår uppfattning om behovet av försvarssamverkan mellan de nordiska staterna. Vi framhöllo då önskvärdheten av att Sverige såsom den största av de nordiska staterna toge initiativet till förberedande förhandlingar om eventuellt gemensamt militärt uppträdande i sådana situationer, då ett gemensamt försvarsintresse kunde stå på spel, exempelvis rörande den ekonomiska försvarsberedskapen, spärlandet av Bälten och Sundet samt skyddet av övre Norrland med dess naturtillgångar. Vi hävdade lika bestämt, att dessa förhandlingar ej finge avse att skapa några förpliktande fördrag om ömsesidigt bistånd, för vilket tiden ingalunda vore mogen redan på grund därav att ömsesidigheten i hjälp ej kan presteras så länge icke alla nordiska stater känna ansvar för sitt eget försvar. Vi ansågo det vidare vara icke minst ett vitalt svenskt intresse att Ålandsöarna genom ändring av förbudskonventionen befastes, något som med god vilja lätt borde kunna genomföras utan att svenskheten på ögruppen behövde förlora sin skyddade ställning. Vi kunde bland andra gemensamma nordiska intressen ha tillagt tryggheten av en verkligt högmodern, internationellt oberoende nordisk flygplanstillverkning.

Ända till för något år sedan ansågs det tillhöra blott de akademiska diskussionerna att tala om Nordens behövliga försvarspolitiska profylax. Bortser man från de officiella överläggningarna om den ekonomiska försvarsberedskapen torde veterligen något

nordiskt samarbete på det militära området ej ha etablerats. I den svenska riksdagen har ifrågavarande spörsmål icke diskuterats; Norden som militär faktor har på årtal knappast ens nämnts, bortsett från några rapsodiska inlägg av typen insändare i årets remissdebatt. I februari gjorde dock en yngre generalstabs-officer ett mycket uppmärksammat inlägg i fråga om »kalotten» i norr, Ålandsfrågan och Sundet. Och kort före det nordiska utrikesministermötet i april i Oslo framlade excellensen Sandler i radio ett slags nordiskt försvarsprogram, däri han förordade vissa förbättrande militära överläggningar utan förbindande natur och dessutom, låt vara i diplomatiskt omskrivande ordalag, gav Danmark en vink om dess plikt att stärka sitt yttre värn. I Ålandsfrågan gav utrikesministern intet klart besked om den svenska regeringens hållning, men det är väl icke antagligt, att frågan kunnat förbigås vid samtalen mellan hrr Sandler och Holsti. De flesta torde varken ha mycket att tillägga till eller invända mot excellensen Sinders program.

Likväl kan tidsläget göra det lämpligt att anknyta några strödda reflektioner till den senaste tidens diskussion.

Norden som mental enhet är otvivelaktigt i detta nu en realitet. Professor Sven Tunberg har i ett (i Nya Dagligt Allehanda sedermera publicerat) tal i Bergens radio använt just ordet realitet till rubrik. Professor Tunberg skildrade i en snabböversikt, hur nära den nordiska tanken var sitt förverkligande under medeltiden, innan århundradens broderkrig och nationalhat sprängde Norden; på 1600-talet levde dock den nordiska tanken åter opp och utvecklades steg för steg, tills skandinavismen bröt igenom. Skandinavismen bestod ej sitt politiska prov vid dansk-tyska kriget 1864. Men

»den inre livskraften i de skandinaviska strävandena visade sig emellertid i denna stund. Skandinavismen tillintetgjordes ej, den endast ändrade karaktär. Från att förut hava varit litterärt-kulturell och politisk blev den nu så att säga praktiskt-administrativ. De nordiska folken öppnade samverkan i fråga om post, om mynt, om lagstiftningsarbete på en mångfald områden, om sammanförande av olika samhälls- och yrkesgrupper över allt Nordens land o. s. v. I stigande grad har denna samverkan sedermera alltjämt fortgått.

Vi känna alla, hurusom det senaste världskriget för den nordiska tanken blivit av utomordentlig betydelse. Inför världspolitikens påfrestningar ha de nordiska folkens gemensamhet i intressen och naturliga förutsättningar ställt sig klarare än någonsin för alla tänkande sinnen. De nordiska regeringarna ha sökt känning med var-

andra och vunnit enighet i angelägna yttre och inre spørsmål. De enskilda samhällsgrupperna i de olika nordiska länderna ha trätt i förbindelse och skapat en mångfald rent nordiska organisationer. För den nordiska sammanhållningen i det hela ha bildats särskilda föreningar 'Norden', vilkas verksamhet för varje dag utvidgats och blivit alltmer betydelsefull. Såväl officiellt som enskilt har koncentrationsrörelsen i Norden blivit av utomordentlig kraft, och problemen rörande en nordisk sammanslutnings önskvärda natur ha på nytt blivit levande som under medeltidens århundraden.»

Med vilka förhoppningar kunna vi emotse vår nordiska framtid, frågar professor Tunberg. Han svarar härå:

»Och vad som är av särskild betydelse är — vi komma här till det väsentliga i vår lilla undersökning — att den nordiska släktskaps- och brödrakänslan, mänskligt sett, synes ha fått just den speciella utbildning, som tidigare efterlysts. Vi ha prövat våra brödrasinnen i ont och gott, vi känna varandras förtjänster och fel, vi veta fullkomligt var vi stå, där familjen är församlad. Och då, just då, när vår släktkänsla genomgått sin verkliga luttring, framträder dess inre halt och kraft starkare än någonsin.

Vi ha säkert alla en levande förnimmelse av att de band mellan Nordens folk, som i dessa dagar blivit alltmer uppenbarade, äro i sin art av oförgänglighetens väv och väl ägnade att lita till, då själva grunden synes vackla för den allmäntmänskliga samlevnaden.

Jag fogar härtill endast några få ord. Den mänskliga kulturen har otvivelaktigt i sina behärskande aspekter gått i allmäntmänsklig internationell riktning.

Från olika synpunkter ger vårt inre medvetande denna utvecklingslinje sitt erkännande. Men vi hava att i vårt handlande i förevarande avseende tillämpa klok omsikt, ja lät mig säga, sann vetenskaplighet. Den mänskliga själens sociala känsluresurser hava icke i motsvarande mån utvidgats. De samhällsenheter, för vilka människan instinktivt kan offra såväl liv som egendom, äro ännu starkt begränsade till den egna staten eller något närmast därutöver. För oss nordbor gäller det att taga hänsyn till detta grundläggande faktum. Vi måste tillsvidare inrikta våra yttersta ansträngningar mot en trängre krets.

Vad som under många års strävanden sten på sten byggts upp är en nordisk kulturkrets. Dess realitet är nu desto mera levande, som den varken är blott dynastisk eller blott akademisk utan trängt djupt ned i folkmedvetandet. En andlig, kulturell, social gemenskap på bredaste bas har uppstått. Det skulle vara självtillräcklighet av något nordiskt folk att ej vilja fortsätta på den så lyckligt inslagna vägen, att ej vilja lära av varandras framsteg och felsteg, att ej genom nytt, ömsesidigt utbyte berika sin egen kultur. Det är därför också med förvåning, som man — för att

Kring Norden

ta ett exempel — iakttagit motståndet i riksdagen mot motionerna att genom ömsesidiga regler bana väg för en utväxling av lärare och studenter vid de nordiska universiteten och högskolorna. Vad är den nordiska kulturgemenskapen värd, om den icke skulle »ut-härda» detta utbyte på områden, där en trångsynt nationalism kan utmynna i en hämmande nationell förträngning. Och hur mycket friskare och frimodigare skulle icke ett sådant öppet samarbete på det vetenskapliga gebitet te sig än den instängdhet, som präglat lösningen av språkfrågan vid Helsingfors' statsuniversitet?

Ur den nordiska kulturgemenskapen har en allmän känsla av nordisk ödesgemenskap framvuxit. Även den är en realitet, starkare än kanske någonsin tillföre i historien. Vi äro på väg hän emot en nordisk Monroedoktrin. Ätminstone såtillvida är detta giltigt, som Norden självt vill avgöra sina angelägenheter utan utomståendes inblandning och alla angrepp mot en nordisk stat måste av de andra staterna förnimmas som en kränkning av Norden i dess helhet och gemenskap.

Även de, som i likhet med oss förordat förberedande undersökningar i fråga om gemensamma nordiska försvarsspörsmål, måste emellertid varna för en de överspända löftenas nordiska politik. Sverige måste i första hand handla svenskt och låta svenska intressen bestämma hållningen. Det kan inte vara någon truism att påminna härom. När man rekommenderar en politik, som skulle forma sig till eller likna en förpliktande militärallians mellan de fyra staterna i Norden, borde man först kräva, att deras utrikespolitik ömsesidigt kontrollerades. Men ingen är beredd härtill. De nordiska staternas utrikespolitiska intressen kunna dock kollidera. Hur svårt var det icke i januari att få Finland och Danmark med på samma linje som Sverige i fråga om Nordens hållning till sanktionssystemet? Till följd av sitt läge har Sverige i viss mån ett mindre utsatt läge än Danmark och Finland. Kan Sverige under alla förhållanden gå i god för dessa staters utrikespolitiska aktioner? Och även om det beträffande Sönderjylland torde vara ganska uppenbart dels att gränsen mellan Danmark och Tyskland år 1920 drogs klokt och rättvist, dels att den tyska minoriteten i de nya danska områdena föredömligt behandlas, kan icke rimligen den fordran ställas, att det lilla Sverige skall mäka garantera den nya gränsen, allra helst om med Tyskland jämbördiga stater nu liksom på 1860-talet skulle lämna Danmark åt sitt

öde. Allra minst kan det vara tänkbart — såsom professor Eli F. Heckscher inskräpte i sin uppsats om »Sveriges neutralitet» i föregående häfte — att Sverige kan ställa några militära prestationer i utsikt i andras nöd utan att dessa det minsta vinnlägga sig om att kunna lämna Sverige motsvarande hjälp.

I sitt tal till riksdagen den 8 december 1863 yttrade Karl XV de mycket bekanta, av statsråden i hans mun lagda orden: »I makternas rådslag skall jag alltid söka att lägga de förenade rikenas ord i rättvisans vågskål. Det må icke av oss begäras, att vi däruti skola lägga jämväl vårt svärd, utan att beräkna, huruvida ändamålet kan vinnas genom de medel, som stå oss till buds.» Den realism, som talar ur dessa ord, bör gälla som motto även för våra dagars nordiska politik.

Men är detta utgångspunkten och grunden, måste man i våra dagar, icke minst med hänsyn till det moderna luftkriget, göra klart för sig, att svenska intressen i vissa situationer kunna sammanfalla med nordiska. Det är ingen svårighet att förutse fall, då gemensamma intressen kunna hotas eller kränkas och en militär samverkan kan bli en nödvändighet. Just för sådana beräknliga fall bör en förutseende försvarspolitik i tid planläggas. »En beredskap, som icke behöver sättas i funktion, är bättre än en improvisation, till vilken nöden själv tvingar» — dessa utrikesministerns ord kunna icke nog starkt understrykas. I synnerhet kan det svårligen tänkas, att en stat i Norden numera skulle kunna svika en annan, angripen nordisk stat genom att underlåta att lämna allt det ekonomiskt-materiella bistånd, som kan lämnas. När statsråden för någon tid sedan förklarade sig icke vilja på förhand och under alla förhållanden fritaga Sverige från att delta i sanktioner, kan man se någon rimlig mening däri endast om de med sina yttranden avse att icke ställa Sverige utanför kollektiva repressalier mot en stat, som kränkt Nordens integritet och intressen. Om några stater måste presumera sitt deltagande i sanktioner av denna anledning, måste det vara Nordens.

Nämndes för några år sedan blott orden nordiska försvarsintressen, var man i radikala kretsar genast färdig med slagordet aktivism. Det anmärkningsvärda och det glädjande är omsvängningen i dessa läger till förståelse för att Sveriges försvarsintressen kunna ligga utanför gränsrösen och tremilsgränsen. Med den optimism, som man ofta går till verket när man på samma håll söker bedöma utrikespolitiska ting, synes man emellertid be-

Kring Norden

nägen att överskatta den kraft, som Sverige kan sätta in, och därmed också förstora den uppgift, som Sverige kan påtaga sig. Främst ideologiska motiv anföras, när Sverige tilldelas sin stora roll. Det är ett nytt slags aktivism, som framträder, denna gång dock icke så mycket med Sveriges intressen för ögonen som desto mera vissa världsåskådningar. Den nyaste aktivismen är en gengångare från förra seklets mitt. Då utlöste den sig starkast i kraven på Sveriges uppslutning under Krimkriget kring västmakterna i deras strid mot tsardespotismen. Då liksom nu tänkte man mera på vinstehansen än på olycksrisken. Då liksom nu talade man om ett förbund med de makter, som »representera civilisationen, friheten och framåtskridandet». Men då behövdes det en J. A. Hazelius' varning för försvarsväsendets brister, innan stridslystnaden något dämpades. Även om svenskt försvar i denna dag håller på att effektivt stärkas och även om försvarsstriderna i vårt land för tillfället bragts ur världen, vore det säkerligen ingen svårighet för en nutidens Hazelius att påvisa, att våra militära resurser för dagen föga lämpa sig för krig med stormakterna. Om allt varit gott och väl, hade regeringen säkerligen ej så brådstörtat utlovat en proposition om extra försvarsförstärkningar. Även däri borde ligga en varning till nutidens aktivister mot krigiska åtbörder och en löftespolitik, som blott kan sluta med löftesbrott.